

NEW TENDENCIES IN THE EVOLUTION OF THE ROMANIAN MEDICAL LANGUAGE

Eugenia Mincu, Assoc. Prof., PhD, The Moldavian Science Academy

Abstract: The Romanian medical language includes the lexicon from the common language, the common scientific lexicon, the terminological lexicon. Latin language remains to be a communication language in medicine. The cultivation of the medical language has as basis actual processes of globalization and internationalization of the (medical) terminology. The creation of the international general lexicon is an extralinguistic phenomenon, which has as an objective the planning and the compilation of the specialized medical language. The medical terms composed of Greek – Latin scholar elements are denominating medical knowledge, are included in medical specialization and have a specific linguistic behavior, subscribing in the neomorphemic system, susceptible in “unlimited” guarantying the terminological continuity and also the modernizing of the medical language. The actual tendencies in the cultivation of the medical language are dictated by: the preference for the analyzable terms; the predomination of the terminological lexical units in the totality of the lexical loans; the linguistic economy obtained through the conjunction of the terminological elements.

Keywords: medical language, terminology, Greek – Latin doublets.

Introducere. Limba în tridimensionalitatea ei (cuvânt → obiect, cuvânt → cuvânt, cuvânt → *ego hic nunc*) este o reflectare intelectuală a spiritului vremii, a realității existente. Limbajul medical exteriorizează cunoștințe de medicină și folosește unități lexicale specializate care transmit cunoștințe medicale.

Unitățile „savante” autonome și neautonome – nucleul lexicului terminologic medical

În *Marele Dicționar de Neologisme* al lui Florin Marcu sunt explicate 1401 „cultisme” și 585 de variante ale acestora.

E demonstrată deja existența unui lexicon general internațional constituit din: a) unități lexicale autonome și neautonome. Considerăm „cultismele” nucleul acestui lexicon și garantul perpetuării limbajelor specializate; b) reguli fonologice, morfologice, lexicale etc. utilizabile în funcție de solicitările informației. Lexiconul are drept obiectiv standardizarea, normarea și planificarea limbilor. Infiltrate în lexiconul general, **unitățile neautonome lexicale de origine greco-latină dețin statut de afixoide** (elemente de compunere provenite din unități autosemantice cu o poziție intermediară între cuvânt și afix; statut ce permite beneficierea de caracteristici nominative și structurale).

Dubletele greco-latine în medicină

Dubletele greco-latine (unități lingvistice de origine greacă și latină cu același sens) se stabilesc în perioada bilingvismului greco-latin, începând cu sec. I *ante Chr.* (Bârlea 118). În

literatura de specialitate se atestă noțiunile de *echivalente corelative*, *dublete sinonimice*, *sinonime absolute* (Melnic 38). Fiecare dintre componente are o evoluție individuală în limbajul medical, o istorie aparte și solicită investigații (aspecte diacronic, sincron) personalizate: **componenta latină** → limbă comună, limbaj specializat, terminologie; **componenta greacă** → limbaj specializat, terminologie.

Dubletul < lat. *vita*, *ae, f* și < gr. *bios* „viață”

Componenta latină *vita*, *ae, f* se include în vocabularul fundamental al limbii române cu statut de lexem autonom: *viață*. În *Viața lumii*, Miron Costin oferă o definiție prin prisma existențialismului românesc. Viața (microuniversul) este o pregătire de cunoaștere a Adevărului Absolut (macrouniversul): „A lumii cântu cu jale cumplită viața...”. Viața, comparată cu „floarea”, „apa”, „norul”, „stelele”, „cerul” etc. este un indicator al comuniunii omului cu natura, sub amprenta misterioasă a Vremii: „Suptu vreme stăm, cu vreme ne mutăm viața/Viețuim și viața iaste neștiută...”.

Așadar, obiectul de studiu al medicinei este „cunoașterea” vieții omului, iar obiectivul disciplinelor și al subdisciplinelor medicale este subordonat, în linii generale, sporirii nivelului de calitate a vieții, fapt elucidat în *Protocoloalele medicale*, elaborate în Republica Moldova în cadrul *Programului Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare*, finanțat de *Millennium Challenges Corporation/USAID* (2009-2011).

În limbajul medical sunt prezente lexemele autonome: *vital* (1590); *vitalitate* (1872); *vitalism*; *vitaliza* (1670) etc. din latinescul *vitalis*, *e*, împrumuturi din limbile franceză, germană (Dauzat 754). În forma sa inițială (*vita*, *ae, f*), pătrunde în medicină în componența lexemului *vitamină* (*vita*, *ae, f* + *aminum*, *i, n* „amină a vieții”), termenul fiind introdus în anul 1912 de către biochimistul polonez Casimir Funk, care a reușit să identifice vitamina B₁. Denumirea s-a extins și asupra altor vitamine în pofida faptului că nu erau amine; ne referim la o estompere a sensului de bază și la o extindere semantică a acestuia. În 1920, în nomenclatură chimică sunt introduși termenii *vitamina A*, *vitamina B*, *Vitamina C* etc. Termenul *vitamină* penetrează domeniul medicinei și devine el însuși parte componentă a două plurilexeme – *vitaminoterapie*, *vitaminologie* (bazele vitaminologiei au fost puse deja în 1880 de către N. Lunin în lucrarea sa *Despre însemnătatea sărurilor anorganice...*) – în conjuncție cu elementele greco-latine (autonome și neautonome): *-terapie* (1846) < gr. *therapia* < *therapeuein* „a avea grijă, a vindeca” și *-logie* < gr. *logos* „cuvânt”. Se atestă o slabă tendință de afixoidare (statut de element formativ), dar cu o puternică polarizare semantică.

Lexemul *vitamină* este disponibil să se combina cu: sufixe – < gr. *osis* „condiție”, „stare”, „afecțiune neinflamatoare” – *vitaminoză* „boală provocată de excesul de vitamine”; prefixe – < gr. *hypo* „dedesubt”, „sub, deficit” – *hipovitaminoză* „deficiență de vitamine în organism”; < gr. *hyper* „peste”, „de asupra”, „în exces” – *hipervitaminoză* „exces de vitamine în organism”.

Cuvântul *vitamină* trece din nivelul înalt de specializare în cel redus; este frecvent utilizat în limbajul comun, dat fiind interesul sporit al omului față de starea de sănătate a organismului. Mai mult, se înregistrează situații de pleonasm (*slogan*-urile de tipul *Vitamina C – vitamina vieții*) semnificația termenului nemaifiind sesizabilă.

Spre deosebire de termenul *vitamină*, în care componenta latină a dubletului deține poziție primară, în lexemul *longevitate*, aceasta are o poziție secundară: < lat. *longus*, *a, um* + < lat. *vita*, *ae, f*. De multe ori se percepe doar prima parte a plurilexemului și prezența pleonasmului este inevitabilă: *Longevitatea vieții sau cum să fim în formă la 120 de ani*.

Formule latine consacrate prezente în medicină. „Omul trăiește, ia atitudine, crede într-o multiplicitate de valori, le ierarhizează și dă astfel sens existenței sale”. (Jean Peaget 15)

Hippokrate, părintele medicinei, definește viața în raport cu medicina prin *Ars longa, vita brevis /Arta rezistă în timp, viața este scurtă*, cuvântul *ars* desemnând *ars medica /arta de a medica*.

Expresia este actualizată în contextul disponibilității pe care ar trebui să o avem în a experimenta lucruri noi, atunci când se ivește o oportunitate. *Curriculum vitae* este o formulă latină, devenită indispensabilă activităților umane, CV-ul reprezentând un rezumat factual al vieții în funcție de „drumul” pe care-l parcurge fiecare om.

În limbajul medical, este prezentă o altă formulă latină, utilizată cu predilecție în limba de origine: *intra vitam / în timpul vieții*; în practica medicală aceasta indică timpul de stabilire a unui diagnostic: *diagnosis intra vitam* în opoziție cu *diagnosis post mortem*.

Componenta greacă bios evoluează în elementul de compunere *bio-* /-*biotic*;-*bioză*, frecvent utilizat în limbajul specializat și care formează „terminosistemul” mai multor domenii de activitate, inclusiv al celui medical, incluzându-se în masa vocabularului. Pentru prima dată este atestat în structura cuvântului *biografie* „viață”, 1721 Trevoux (< gr. *bios* „viață” + < gr. *graphein* „a scrie”), apoi în *biologie*, 1802 (< gr. *bios* „viață” + < gr. *logos* „cuvânt” (Dauzat 89); *symbiose*, 1888 (adapt. din germ. 1879 de Bary); *biometrie*, 1833 (< gr. *bios* „viață” + < gr. *metron* „măsură”), inițial indica „măsurarea și delimitarea perioadelor de viață”, ulterior, în 1867, P. Larousse se referea la o știință nouă, inventată de către dr. Collongues – „știință care studiază lungimile de vibrație vitală” (Cottez 52).

Elementul savant *bios* „viață” are o utilizare transdisciplinară: biologie – *anabioză* (termen introdus de către A. Levengrec în 1701) „reducere a activității vitale la unele organisme din pricina condițiilor neprielnice de viață”; medicină – *biopsie* (creat de către E. Besnier în 1879) (Brătescu 149) „prelevarea prin procedee chirurgicale a unui fragment dintr-un țesut viu pentru a fi studiat la microscop”; fizică – *bioenergetică* „ramură a biofizicii care studiază sursele energetice și transformările de energie la nivelul materiei vii”; geografie – *biosferă* „totalitatea ființelor care trăiesc pe pământ, în apă și în partea inferioară a atmosferei”.

În componența termenului „cultismul” este atestat în:

a) prepoziție (prefixoid): *biologie* „știința organismelor vii, animale și vegetale”; b) postpoziție (sufixoid): *antibiotic* „substanță organică solubilă, produsă de unele microorganisme animale și vegetale, care are capacitatea de a distruge anumiți microbi sau de a le opri dezvoltarea, fapt pentru care se utilizează în tratamentul bolilor infecțioase”. În 1871 J. Lister întrevide posibilitatea utilizării terapeutice a concurenței vitale, ulterior V. A. Manassein utilizează empiric mușgaiul verde în tratamentul unor boli de piele. Termenul *antibiotic* este introdus de către microbiologul american Selman Abraham Waksman în 1942 (Avramescu 76); *astenobioză* „fază de activitate redusă”.

Disponibilitățile de combinare a elementului savant în biomedicină sunt variate:

a) **Prefixe.** Recent inventarul de prefixe (*sim-*, *anti-*, *para-* etc.) a achiziționat alte două segmente lexicale. De remarcat tendința elementului *-biotic* de a se combina cu prefixele *pre-* și *pro-*: *Prebiotice* și *probiotice* – *în ce constă diferența?* Este titlul unui articol accesat pe Internet. Explicația urmează: *prebiotic* se numește „procesul de stimulare a creșterii microflorei naturale a intestinului”; iar *probiotic* este „procesul de populare a intestinului cu microfloră din exterior”. Prefixarea este un indice al unei puternice polarizări semantice a

elementului terminologic, atestat și ca lexem aparte: în denumiri de preparate medicamentoase – *Biotics Ozone*, *Biotics Baby*.

Adjectivul *abiotic* s-a format de la substantivul *abioză* „stare lipsită de viață” (1958); adjectivul *biotic* este atestat abia în *Dicționarul de Neologisme* (1986), fiind angajat într-o relație de antonimie: *mediu abiotic* („lipsit de viață”) ≠ *mediu biotic* („vital”). Ulterior, prin conversiune, devine substantiv. În *Marele Dicționar de Neologisme* (2000) este prezent cuvântul *biotică* „ramură a biologiei, studiul diferitelor aspecte calitative ale medicamentelor organismelor”.

Asistăm, de asemenea, la o lexicalizare a lui *bio-*: *Aociația Bio România*, *Produce Bio*, *Medicamente Bio* etc., în care acesta are sens de „natural”, „ecologic”.

- b) **Sufixe.** *Biotină* – termenul este introdus în 1936 de către biochimistul german Fritz Kogl *et al.*, care izolează din gălbenușul de ou vitamina H (biotina) (Avramescu 90).
- c) **Abrevieri.** Actualmente acronimia este un procedeu de formare a cuvintelor frecvent solicitat – *BioMed* este denumirea unei instituții care promovează produse naturiste.
- d) **Cuvinte latine.** *BioMedica* este o altă denumire a unui centru medical din Târgoviște, care s-a format prin asocierea < gr. *bios* „viață”+ < lat. *medicus, a, um* „medical”.
- e) **Alte elemente terminologice.** *Biosmoză* < gr. *bios* „viață”+ < gr. *osmos* „împingere” „proces care are loc la nivel de membrana celulei”; termenul este utilizat în medicină, fiind neatestat în dicționare.
- f) **Lexeme autonome.** Sinonimele *bioprobă* (< gr. *bios* „viață”+ *probă*) și *biotest* (< gr. *bios* „viață”+ *test*) denumesc procesul de testare a unei substanțe (preparat medicamentos, hormon etc.), pentru a determina acțiunea acesteia la nivel de celulă, țesut, organism; desemnează o procedură de evaluare a unei substanțe prin măsurarea efectului său în celulele vii sau în organism. Termenii sunt frecvent utilizați în laboratoarele paraclinice; cu toate acestea în *DEX on line*, primul termen lipsește, iar al doilea este prezent fără însă a fi explicat.
- g) **Combinarea de componente ale dubletului.** Se atestă combinarea componentei latine cu cea grecească a dubletului – denumirea medicamentului *Vitabiotics*, suplement nutritiv recomandat în rahitism, osteopatii etc.

Componentele dubletului formează termeni care se includ într-o relație de sinonimie: *longevitate* (< lat. *longus, a, um* + < lat. *vita, ae, f* „viață lungă”) și *macrobiotică* (< gr. *makros* + < gr. *bios* „viață mare”). În *Culegerea de texte medicale* (61) atestăm „Longevitatea umană este stabilită în mod convențional cu o limită inferioară de 85 de ani. Persoanele care depășesc această vârstă sunt considerate *longevive* sau *macrobiote*”. În *DEX on line* termenul *macrobie* este prezent în rubrica sinonime pentru *longevitate* „viață lungă”, în timp ce *macrobiotică* este „știința și arta prelungirii vieții, ... o preocupare veche conștientă a oamenilor” (*ibidem*).

O unitate „se realizează” sau „se manifestă” în variantele sale, primind determinări contextuale și situaționale (Coșeriu 166). Capacitatea unei unități lingvistice (aici, a „cultismelor” care formează „terminosistemul”) de a se acomoda diverselor necesități de denotație, în funcție de variabilitatea inter-/intradisciplinară, este o capacitate de tip pragmatic.

Elementul terminologic (afixoidul) *bio-* /-*biotic*;-*bioză* este unul dintre cele mai reprezentative, formând aproximativ 242 de termeni utilizabili în diverse domenii de activitate (în biomedicină sunt atestați peste 140 de termeni) (Marcu 125-127). Valențele elementului se explică prin faptul că în diferite conjuncții formative acoperă cerințele informaționale solicitate

de un domeniu sau altul. Această variabilitate determină modificări conceptuale prin restricții / expansiuni semantice etc.

Tendința onomasiologică (concept → nume) de a denumi noutățile tehnico-științifice în baza unităților lexicale deja existente în limbă (în plan pragmatic „formațiunile savante” țin de domeniul generalului prezentând invariante cu sens unitar și concepte bine stabilite) produce integrări conceptuale noi. Solicitate în plan sintagmatic, în situația de a acoperi golul denominativ, acestea se realizează în variantele sale.

Astfel, sensul primar al elementului *bios* „viață” se menține doar în 25 de termeni utilizabili în biologie, geografie, medicină; iar variațiile semantice se înregistrează în restul 217 termeni: „se referă la procese vitale”, „de natură biologică”, „organe vitale” (biomedicină) – 128 de termeni; „mod de viață” (filosofie, psihologie) – 6 termeni; „organisme vii” (biologie, biochimie, geologie, astronomică, agronomie etc.) – 30 de termeni; „om, activitate umană” (cinematografie, uz general, transport, publicistică etc.) – 4 termeni; „substituent de organ vital” (medicină, biofizică etc.) – 2 termeni; „sănătate” (medicină) – 1 termen etc.

Olonimia este atestată în procesul de analiză a semnificațiilor, pe care le comportă elementul *bio-* /-*biotic*;-*bioză* în funcția sa denominativă: „viață” – sens primar (*întreg*) – „se referă la procese vitale”, „de natură biologică”, „organe vitale”, „mod de viață”, „organisme vii”, „om, activitate umană”, „substituent de organ vital” – sensuri înnobilate (*parte* care, în mod firesc, presupune „viața”).

Variațiile semantice sunt posibile fiind prezente restricțiile („organe vitale”) sau/și expansiunile de sens: „viață” → „mod de viață” → „organism” → „om” → „sănătate” → „activitate”; „viață” → „proces vital” → „organism” → „organ” → „substituent de organ”; „viață” → „organism” → „biologie” → „de natură biologică”.

Relația inversă „activitate” → „om” → „organism” → „mod de viață” → „viață” se va include în relația de meronimie.

Trunchierile sunt omniprezente. Astfel, *bio-* din *biologie* formează derivate în care elementul nu mai deține sens de „viață”, dar de „biologie”, „ceea ce se referă la biologie”, adică păstrează sensul integru al cuvântului trunchiat: ex., *bionică*. În localitatea Dyton are loc primul congres de bionică, „o nouă știință care are drept scop aplicarea principiilor din biologie” (Avramescu 97).

Un alt exemplu este termenul *biocorie* „parte a biocenozei cu o durată de existență redusă, care apare ca urmare a unor condiții favorabile”, în care segmentul *bio-* concentrează semnificația cuvântului *biocenoză* (introdus de către T. A. Edison în 1877) (*ibidem* 72) „totalitate a organismelor vii, care populează un anumit mediu, formând cu el un tot unitar”.

Limita semantică a cuvântului alcătuit prin juxtapunerea elementelor savante (afixoide) depinde direct de numărul acestora:

1. *Biometrie* (< gr. *bios* „viață” + < gr. *metron* „măsură”) „metodă de cercetare a organismelor și organelor vii prin măsurători”.
2. *Biosteriometrie* (< gr. *bios* „viață” + < gr. *stereos* „dur, ferm” + < gr. *metron* „măsură”) metodă de diagnostic prin care, cu ajutorul unui computer, se obțin din fotografiile bidimensionale ale corpului diagrame conținând liniile de contur ale acestuia”.

Astfel, fiecare segment lexical oferă noi nuanțări semantice, iar cuvântul format prin conjuncție afixoidală este expresia a două tendințe: a) subtilizarea, concretizarea anumitor entități ale realilor; și b) economia verbală care dictează forma concisă a termenului.

Concluzii. Peste o sută de dublete greco-latine formează terminologia medicală. În prezenta comunicare a fost supus unei analize complexe dubletul < lat. *vita, ae, f* și < gr. *bios* „viață”. Acesta este prezent în limbajul medical într-o relație de sinonimie absolută, dar cu o utilizare distinctă (niveluri redus / mediu/ sporit de specializare). Componentele grecești evoluează în elemente terminologice (afixoide) și formează termenii de circulație internațională.

Referințe bibliografice

Avramescu, Aurel. *Dicționar Cronologic al Științei și Tehnicii Universale*. București: Ed. Științifică și Enciclopedie, 1979.

Bârlea, Gheorghe. *Introducere în studiul latinei creștine*. București: Editura Grai și Suflet – cultura națională, 2000.

Cottez, Henri. *Dictionnaire de structures savant: Eléments et modèle de formation, 2-e ed. revue et complétée*. Paris: Robert, 1980.

Dauzat, Albert. *Dictionnaire étymologique de la langue française*. Paris: Librairie Larousse, 1938.

Dicționar Cronologic de Medicină și Farmacie. /Sub îngrijirea lui G. Brătescu. București: Ed. Științifică și Enciclopedie, 1975.

Marcu, Florin, Maneca, Constantin. *Dicționar de Neologisme*. București: Ed. Acad. Române, 1986.

Marcu, Florin. *Marele Dicționar de Neologisme*. București: Editura Saeculum I.O., 2000.

Melnic, Vasile. *Aspecte umaniste ale limbii latine*, Chișinău, 2000.

---. *Terminologia clinică în limba latină*. Chișinău: Casa Limbii Române, 2002.

UMF IAȘI, *Culegere de texte. Medicină Generală, Stomatologie, Farmacie, anul I-II*. Iași, 1990.

Piaget Jean 15 Mitologia www.docstoc.com > [Education](#) > [High School](#)

[http:// w-+ww.poezie.ro/index.php/poetry/31738/VIATA_LUMI](http://w-+ww.poezie.ro/index.php/poetry/31738/VIATA_LUMI)